

Justitiedepartementet

Remiss Regeringskansliet - Vägar till ett tryggare samhälle, Kraftsamling för barn och unga(SOU 2022:67)

Yttrande

Sammanfattning

Borlänge kommun instämmer i huvudsak till de förslag som lämnats i betänkandet men har några medskick.

Borlänge kommun vill att trygghetsberedningens förslag på åtgärder kompletteras med förslag till lagändringar rörande skolans ansvar och mandat att sammankalla till samordnad individuell plan (SIP). Skolan (samtliga förskole- och skolformer, elevhälsan) skulle kunna likställas som en jämbördig part likt övriga parter har enligt hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen. Borlänge kommun välkomnar att skolans roll när det gäller att förebygga brott och hantera utsatthet för brott tydliggörs. Brottsförebyggande arbete är viktigt men det är inte det enda perspektiv som vill få större utrymme rörande skolan som arena och utförare av förebyggande insatser. Borlänge kommun vill se att det tas fram ett nationellt tvärprofessionellt kunskaps- och bedömningsstöd kring risk- och skyddsfaktorer som kan spridas oavsett verksamhetsområde (exempelvis skola, fritid, barnhälsovård). Borlänge kommun ser positivt på stärkt statligt ansvarstagande men vill göra ett medskick att det statliga ansvaret bör inbegripa att få de myndigheter som finns på lokal nivå men har regionala uppdragsområden (exempelvis regionen och polisen) att samverka på den lokala nivån i dessa arbeten. Borlänge kommun anser att bedömning kring att det enbart är de kommuner med särskilt utsatta områden som får ta del av den föreslagna särskilda organisationen och kommande statsbidrag för arbetet med att förebygga att barn och unga involveras i gängkriminalitet bör ses över även i relation till riskområden och utsatta områden. Utifrån nuvarande förslag blir Borlänge kommun utan både stöd från den särskilda organisationen och statsbidrag.

2.2.1 Tidig upptäckt av riskbeteende och utsatthet hos barn, sida 43

Borlänge kommun välkomnar resonemang kring utsatthet på olika nivåer (nationell, regional och lokal) men utifrån att forskningen visar att jämlikheten minskar världen över och att Sverige är ett av de länder där minskningstakten är som högst och klyftorna ökar snabbast (OECD 2010, SOU2020:46) så behöver våldets bakomliggande faktorer så som exempelvis barnfattigdom, rasism och segregation tas i stort beaktande utifrån att minska barns utsatthet. Brottsförebyggande arbetet handlar till stor del om att hantera konsekvenserna av olika former av utsatthet. Därför behövs ett gediget arbete för att stärka skyddsfaktorer på samhällsnivå för att främja goda livsvillkor.

5.1 Styrning av arbetet med att förebygga barns och ungas involvering i gängkriminalitet sida 99-103

Om Borlänge kommun ska kunna fortsätta bedriva tvärprofessionella och komplexa arbeten på lokal nivå behöver det matchas på regional och nationell nivå. Sverige är inte längre ett föregångsland rörande uppväxtvillkor utan det finns alarmerande skillnader och förändringar för att hantera detta löses inte genom att enskilda perspektiv får stort genomslag inom en myndighet eller att samordningsansvaret hamnar hos en individ på lokal nivå.

5.4.2 Samverkan med hälso- och sjukvården sida 125 samt 8.2.3 Stödinsatser till och samverkan kring barn och unga i riskzon behöver utvecklas och ske i längre åldrar sida 189:

Borlänge kommun har ett förslag på förändringar i lagstiftning kring samordnad individuell plan (SIP). Den kommande ändringen i skollagen som lyfter att skolan får ett utpekat ansvar att vid behov samverka med hälso- och sjukvård och socialtjänsten behöver kompletteras med mandat i samverkan. Skolans skulle kunna få samma ansvar och mandat att sammankalla till SIP, likt övriga parter har enligt hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen. SIP kunna vara det verktyg som stödjer arbetet på individnivå. SIP-process skulle kunna gälla för förebyggande och indikerad nivå, oavsett problematik. SIP kan också ses som ett möjligt verktyg att använda om verksamheter är osäkra på vilka andra aktörer som ska närvara. Skolan (samtliga förskole- och skolformer, elevhälsa) skulle kunna likställas som en jämbördig part när det gäller att upptäcka, initiera ett behov av SIP samt utgöra en central del i SIP-processen. På detta sätt skulle ett redan etablerat verktyg kompletteras och det skulle vara lätt för enskilda medarbetare att hjälpa till så att barn får det stöd de har rätt till. Idag kan det finnas olika tvärprofessionella strukturer som medarbetare inom olika verksamheter förväntas känna till vilket krånglar till det. Exempelvis kan en lärare förväntas veta vilken vårdnivå inom psykiska ohälsa som barnet har för att kunna slussa rätt. Liknande hanteringar är orimliga och svåra. Dessa stödstrukturer som byggs upp inom exempelvis Tidiga samordnade insatser (TSI) skiljer sig dessutom mellan kommuner och regioner. SIP skulle kunna vara ett nationellt verktyg som bidrar till likvärdiga möjligheter till samordning kring stöd på olika vårdnivåer.

6.1.2 Den regionala nivån sida 137

Borlänge kommun vill förstärka det som skrivs om den regionala nivån och betydelsen av att Länsstyrelserna behöver ge bättre stöd. Ofta har kommuner egna satsningar inom olika prioriterade områden där skulle Länsstyrelserna kunna ge mer lokalt och operativt anpassat stöd men idag får kommunerna det stöd som Länsstyrelsen har att erbjuda istället för att Länsstyrelsen ger det stöd som kommunerna behöver. Borlänge kommun ser positivt på att Länsstyrelsen ska dra nytta av den regionala stöd och samverkansstrukturen (RSS) för

Justitiedepartementet

där finns en styrning och ledning som kan hantera många frågor som Länsstyrelsen också har uppdrag från regeringen att stödja. Fördelaktigt vore om även skolan ingick i RSS-strukturen något vissa regioner redan genomfört.

8.2.1 Den nationella styrningen av det brottsförebyggande området som berör barn och unga behöver utvecklas

Trygghetsberedningens bedömningar:

Borlänge kommun välkomnar att skolans roll när det gäller att förebygga brott och hantera utsatthet för brott tydliggörs. Brottsförebyggande arbete är viktigt men det är inte det enda perspektiv som vill få större utrymme rörande skolan som arena och utförare av förebyggande insatser. Så i bedömningen bör inte bara det brottsförebyggande perspektivet beaktas utan alla som kan komma att påverka skolans pedagogiska grunduppdrag. Annars riskerar olika delar att läggas på skolans ansvarsområden utan ansvar för helheten.

8.2.2 Barn som är i riskzon behöver upptäckas i tid, sida 186

Trygghetsberedningens bedömningar:

Gällande kunskap om risk och skyddsfaktorer

Kunskap om risk- och skyddsfaktorer lyfts fram i olika satsningar nationellt och i den lokala kontexten. Här försöker flera aktörer skapa sina egna stöd vilket blir sårbart, riskerar sakna koppling till de senaste forskningsresultaten och bidrar inte till likvärdiga bedömningar. Borlänge kommun vill se att det tas fram ett nationellt tvärprofessionellt kunskaps- och bedömningsstöd kring risk- och skyddsfaktorer som kan spridas oavsett verksamhetsområde (exempelvis skola, fritid, barnhälsovård). Detta skulle kunna likna Barns behov i centrum (BBIC) metodstöd som togs fram för socialtjänstens arbete inom barn och ungdomsvården men riktat mot den förebyggande nivån. Kunskap om risk- och skyddsfaktorer skulle med fördel kunna finnas med i högskole- och universitetsutbildningar som riktar sig mot barn och i andra fortbildningsinsatser. För att få till stånd detta behövs en samverkan med lärosäten.

Gällande orosanmälningar: I sammanhanget är det viktigt att beakta socialtjänstens behov av kompetensförsörjning. Många kommuner har idag svårt att rekrytera personal i tillräcklig omfattning. Tillgången till kompetent personal måste därför säkerställas. Denna fråga handlar om utbildning av socionomer, möjlighet till fortbildning, personaltätthet samt löneläge och status för att göra jobbet attraktivt. Dessa frågor måste lösas om orosanmälningar ska kunna hanteras professionellt, korrekt och skyndsamt i samtliga kommuner i landet. Såväl socialsekreterare som kuratorer är vanligen socionomer. Det har under lång tid varit brist på socionomer. Det är naturligtvis bra att ställa ökade krav på skola och socialtjänst – men då måste det också finnas möjlighet att rekry-

Justitiedepartementet

tera personal med rätt kompetens för uppdragen. Det är av avgörande betydelse att socionomutbildningen och socionomyrket är tillräckligt attraktivt för att attrahera studenter och få utbildad personal att vilja stanna i yrket.

Trygghetsberedningens förslag:

Borlänge kommun tycker inte att enbart en myndighet ska ges i uppdrag att sprida kunskap och våld i barn och ungas nära relation utan här måste förslaget genomsyras av de perspektiv som lyfts fram i denna SOU kring behovet av samordning på nationell nivå. Att ta fram materialet kan ligga på en myndighet men att sprida det kan med fördel delas av flera. Precis som det i denna SOU beskrivs är ämnet komplext och berör många, då bör även hanteringen matcha komplexiteten. Det kommer exempelvis göra skillnad om Skolverket sprider framtaget material i sina kanaler jämfört med att enbart Jämställdhetsmyndigheten sprider det ut mot berörda aktörer. Skolverket skulle exempelvis kunna föra ut materialet och beskriva användningsområden utifrån deras professioners begrepp och upplägg. Polisens kampanj "Är det delbart?" (**6.2.4 Polisen sida 147**) är en väldigt bra kampanj men den skulle kunna haft ännu större genomslagskraft. Här finns lyckade exempel genom tiderna exempelvis "Slå inte min kompis" som nästa alla barn kände till. En nationell kampanj som stöds av flertalet olika myndigheter förespråkas.

8.2.4 Behov av kunskapsutvecklings, uppföljning och utvärdering, sida 192

Trygghetsberedningens bedömning:

Rörande att det behövs mer utvärdering av lokalt brottsförebyggande arbete som rör barn och unga behöver den anpassas till det som skrivs på sida 177 hur åtgärder för att förbättra människors levnadsvillkor i allmänhet och barn uppväxtvillkor i synnerhet ska förhålla sig till arbetet med att förebygga brott. Uppföljning av de insatsområden som tydligt rör en verksamhets uppdrag (exempelvis förskola och fullgjort skolgång) ska inte behöva följas upp i fler områden än som redan görs då kommer det bli dubbla uppföljningar och mer administration. Däremot kan de insatsområden som har flera verksamheter som bär ansvar stödjas med både kunskapsutveckling och uppföljning och utvärdering.

På sida 194 beskrivs en viktig åtgärd vara att skapa tydlig koppling mellan forskning och praktik. För att detta ska kunna stimuleras behöver det ske dialog med lärosäten i Sverige kring att forska över flera fokusområden/institutioner. Det tvärprofessionella samverkansarbetet på lokal, regional och nationell nivå behöver kunna beforskas av flexibla lärosäten där samverkansforskning är attraktivt.

Justitiedepartementet

8.3.1 Ett större statligt ansvarstagande sida 197

Trygghetsberedningens bedömning:

Borlänge kommun ser positivt på stärkt statligt ansvarstagande (utöver enbart ekonomiska bidrag) men vill göra ett medskick att det statliga ansvaret bör inbegripa att få de myndigheter som finns på lokal nivå men har regionala upptagningsområden (exempelvis regionen och polisen) att samverka på den lokala nivån i dessa arbeten. Det kan exempelvis vara svårt för kommuner att få gehör i samverkan då chefsnivåerna ofta inte matchar. Det statliga ansvarstagandet kan inte bara trycka på vad kommunerna ska göra på lokal nivå vilket inriktningarna som beskrivs för arbetet från sida 200 indikerar. Om kommunerna ska ha faktisk nytta av statligt stöd bör det finnas möjlighet att anlita statliga experter för stöd och vägledning som kan bidra praktiskt i arbetet.

8.3.2 En tydlig inriktning i arbetet

Trygghetsbedömningens förslag:

Borlänge kommun är positiva till att det ska tas fram ett inriktningsdokument som beskriver de insatsområden som är mest angelägna att arbeta med för att förebygga att barn och ungas involveras i gängkriminalitet. Då flertalet av de prioriterade insatsområdena ligger inom kommunens ansvar eller kan av andra ses enbart ligga under kommunens ansvar behöver det finnas ett starkt budskap om att vi agerar tillsammans inom de prioriterade områdena.

De insatsområden som föreslås kan också ses som socialpolitiska, familjepolitiska, skolpolitiska och ungdomspolitiska. Nu går denna SOU under ett kriminalpolitiskt paraply men det är viktigt att om denna satsning ska bli verkningsfull och hållbar över tid måste arbete ske med draghjälp av nuvarande fokus inom det kriminalpolitiska området men inte som en ensam räddare. Det behövs bred politisk förankring.

8.3.3 En särskild organisation för arbetet sida 204

Trygghetsberedningens förslag:

Borlänge kommun tycker inte att förslaget till utformning är optimalt. Om den särskilda organisationen kopplas till särskilt utsatta områden enligt Polisens lista så kommer exempelvis Borlänge utifrån nuvarande bedömning inte få ta del av det stöd som nämns. Borlänge kommun saknar resonemang om hur de kommuner som har riskområden och utsatta områden ska stödjas i sina arbeten.

Organisationens arbetsformer sida 210:

Förslaget har likheter med tidigare kraftsamlingar, Alkoholkommittén och Nationella samordnaren i narkotikafrågor. Det gjordes en satsning och frågorna fick en hel del uppmärksamhet men avsatte inga tydliga eller långsiktiga spår i

Justitiedepartementet

det lokala arbetet. Istället bör man snegla på andra liknande organisationer, där Center mot våldsbejakande extremism, CVE, är ett bra exempel. CVE är en del av BRÅ, och ska främja utvecklingen av förebyggande arbete, verka för ökad samordning och effektivitet, ge behovsanpassat stöd till kommuner samt samla och sprida kunskap. CVE:s uppdrag liknar till stora delar det skissade uppdraget för den föreslagna kommittén, men CVE är en permanent verksamhet och arbetet är långsiktigt. CVE erbjuder olika former av kunskapsstöd, det finns en särskild stödtelefon dit professionella kan vända sig för vägledning och det finns ett mobilt team som kan besöka kommuner för mer konkret stöd och utbildningsinsatser. Den föreslagna organisationen kan med fördel utformas på samma sätt som CVE, som en permanent del av BRÅ. Det stöd som CVE erbjuder bör också kunna utgöra förebild för den nya stödorganisationen, dvs forskningsstöd, kunskapspridning, möjlighet till konkret stöd i form av stödtelefon för professionella samt mobilt team för mer kraftfullt stöd på plats.

8.3.4 Lokala överenskommelser och statliga bidrag sida 212

Trygghetsberedningens förslag:

De statliga medel som tidigare kunnat komma Borlänge kommun till gagn från Delmos och från Socialstyrelsen (utsatta områden) försvinner sannolikt från 2024 till förmån för denna kraftsamling riktat mot särskilt utsatta områden. Detta gör att Borlänge kommun inte kommer få del av statsbidrag som avses utifrån nuvarande bedömning där Tjärna ängar klassas som riskområde. Detta kommer med stor sannolikhet påverka Borlänge kommuns möjligheter att stimulera det förebyggande arbetet inom de prioriterade insatsområdena (sida 200) på ett negativt sätt. En minskning av medel till Borlänge kommun kommer exempelvis ha direkt påverkan på möjligheterna att erbjuda barn och unga en meningsfull fritid. De statsbidrag som finns kopplade till enskilda prioriterade insatsområden kommer inte kunna stimulera tvärprofessionellt arbete så som ramarna för Delmos och Socialstyrelsen statsbidrag för utsatta områden har gjort.

Det behövs ett förtydligande kring vad som menas med statens åtagande (se resonemang ovan under 8.3.1). Det är önskvärt att staten i sitt ansvarstagande säkerställer berörda myndigheternas deltagande på lokal nivå i dessa frågor (exempelvis regionen och polisen). Lokala överenskommelser riskerar att bli väldigt olika i olika kommuner. Samtidigt är förutsättningarna och behoven olika, så utöver de tidigare nämnda minimikraven bör det finnas möjlighet att teckna samverkansöverenskommelser med andra berörda myndigheter. Det bör dock finnas tydliga exempel på gränsdragningar och ansvarsfördelning mellan kommun och övriga aktörer för att minska risken för en skev fördelning av ansvar. Detta ska inte varje kommun behöva uppfinna på egen hand.

Justitiedepartementet

Övrigt:

Regeringen bör beakta den kritik och de rekommendationer som FN:s barnrättskommitté har riktat till Sverige 2023 som i vissa delar har koppling till denna SOU. I rekommendationerna understryker kommittén särskilt ett omgående behov av en oberoende klagomålsmekanism för barn, åtgärder för att motverka utbredd diskriminering mot barn, våld mot barn samt ojämlik tillgång till utbildning. Vidare understryker kommittén behovet av att säkerställa rättigheterna för barn i migration samt barnets rättigheter inom rättsväsendet.